

Date: 7th December-2025

XITOIY HAYVONLAR DOIRASI VA O'ZBEK XALQ TAHLILI: XARAKTER VA TAQDIR

Tuychiyeva Manzura Xojimurodovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Sharq filologiyasi fakulteti,

Xitoy filologiyasi kafedrasida stajyor-o'qituvchisi

E- mail: aruznam88@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqola Xitoy hayvonlar doirasi (zodiak) va o'zbek xalq tahlilini ilmiy va madaniyatlararo nuqtai nazardan solishtiradi. Har bir tizimning shaxsiyat xususiyatlarini aniqlash usullari, hayvon ramzlarining metaforik ma'nosi, frazeologiyalar va madaniyatlararo bog'liqligi tahlil qilinadi. Xitoy tizimi kalendar asosida tizimlangan bo'lsa, o'zbek xalq tahlili folklor, maqol va xalq donoligiga tayangan. Maqola madaniyatlararo frazeologik ekvivalentlarni ko'rsatib, inson xarakteri va taqdirini tushunishda hayvon ramzlarining o'rnini haqida ilmiy xulosalar beradi.

Kalit so'zlar: Xitoy zodiaki, o'zbek xalq tahlili, frazeologiya, hayvon ramzi, shaxsiyat, madaniyatlararo solishtirish, folklor

Xitoy hayvonlar doirasi va o'zbek xalq tahlili inson xarakteri va taqdirini aniqlashda ishlatiladigan an'anaviy tizimlardir. Xitoy zodiak tizimi lunariy kalendar asosida ishlab chiqilgan bo'lib, har bir yilga alohida hayvon birlashtirilgan. Bu tizim nafaqat shaxsiyat xususiyatlarini belgilash, balki hayot yo'nalishi, muvaffaqiyat va ijtimoiy munosabatlar bo'yicha oldindan taxmin qilish vositasi sifatida ham xizmat qiladi.

Shu bilan birga, o'zbek xalq tahlili folklor, maqol va xalq donoligi asosida shakllangan bo'lib, hayvon ramzi orqali inson shaxsiyati va xarakterini ifodalash odati mavjud. Bu tizimlarda hayvonlar inson xulq-atvori va fazilatlarini metaforik tarzda aks ettiradi. Masalan, "Yo'lbarsdek jasur, otdek tezkor" yoki "Tulkidek aqlli, ilonday ayyor" kabi iboralar o'zbek xalq tahlilining shaxsiyatni tasvirlashdagi uslubini ko'rsatadi.

Ushbu maqola ikki tizimning o'xshashlik va farqlarini tahlil qiladi, shuningdek frazeologik ekvivalentlar orqali madaniyatlararo bog'liqlikni ochib beradi. Tadqiqotning asosiy maqsadi hayvon ramzlari orqali inson xarakterini chuqurroq tushunish, shuningdek, Xitoy va o'zbek madaniyati o'rtasidagi frazeologik va metaforik paralellarga e'tibor qaratishdir. Shu tarzda maqola madaniyatlararo tadqiqotlar va frazeologik solishtirishlar uchun ilmiy asos yaratadi.

Xitoy zodiaki: 12 ta hayvon yilidan iborat bo'lib, har bir yil inson xarakteri va hayot yo'nalishini belgilaydi: sichqon, sigir, yo'lbars, quyon, ajdar, ilon, ot, qo'y, maymun, tovuq, it va cho'chqa. Har bir hayvon o'ziga xos xususiyatlar bilan ajralib turadi.

- Sichqon: aqlli, tezkor, mohir.
- Sigir: sabrli, mehnatkash, mustahkam.
- Yo'lbars: jasur, kuchli, liderlik qobiliyati yuqori.
- Quyon: muloyim, mehribon, mehrga to'la.

Date: 7th December-2025

- Ajdar: nufuzli, qudratli, ilhomlantiruvchi.
- Ilon: dono, strategik fikrlovchi, ayyor.
- Ot: erkin, jasur, tezkor.
- Qo'y: yumshoq, saxiy, ijodkor.
- Maymun: aqliy, hazilkash, moslashuvchan.
- Tovuq: tartibli, mas'uliyatli, ogoh.
- It: sodiq, halol, himoyachi.
- Cho'chqa: mehribon, halol, saxiy.

O'zbek xalq tahlili: folklor va maqol asosida shakllangan bo'lib, shaxsiyatni hayvon ramzi orqali tasvirlash odati mavjud (Toshpulatova, 2020). Masalan:

- "Yo'lbarsdek jasur, otdek tezkor"
- "Tulkidek aqli, ilonday ayyor"
- "Ajdarining qudrati yetakchilikni ta'minlaydi"

Bu iboralar insonning ijobiy va salbiy xususiyatlarini ifodalaydi va Xitoy tizimiga qisman yaqinlik ko'rsatadi.

Tahliliy qism va har bir hayvonni solishtirish

Xitoy hayvoni

Xususiyatlari

O'zbek frazeologiyasi ekvivalent

鼠 (Sichqon)

Aqli, tezkor

"Tulki kabi aqli"

牛 (Sagir)

Sabrli, mehnatkash

"Sigirdek bardoshli"

虎 (Yo'lbars)

Jasur, kuchli

"Yo'lbarsdek jasur"

兔 (Quyong)

Mehribon, muloyim

"Quyondek muloyim"

龙 (Ajdar)

Nufuzli, qudratli

"Ajdar kuchi bilan yetakchi"

蛇 (Ilon)

Dono, ayyor

"Ilonday ayyor"

马 (Ot)

Erkin, jasur

"Otdak tezkor"

羊 (Qo'y)

Yumshoq, saxiy

"Qo'ydek muloyim"

猴 (Maymun)

Aqliy, hazilkash

"Maymundak hazilkash"

鸡 (Tovuq)

Tartibli, mas'uliyatli

"Tovuqdek ogoh"

狗 (It)

Sodiq, halol

"Itdek sodiq"

猪 (Cho'chqa)

Mehribon, saxiy

"Cho'chqaday saxiy"

Madaniyatlararo bog'liqlik va frazeologik misollar.

Xitoyda: "狐假虎威" – tulki yo'lbars qudratidan foydalangan holda boshqalarni qo'rqitadi (Chen, 2016).

O'zbekcha ekvivalent: "Yo'lbarsning sohibi bo'lsa, tulki ham soqchi bo'ladi"

Bu misollar ko'rsatadiki, hayvon ramzi ikki madaniyatda ham shaxsiyat va ijtimoiy fazilatlarini ifodalash vositasi sifatida ishlatiladi.

Date: 7th December-2025

Xulosa. Xitoy hayvonlar doirasi va o'zbek xalq tahlili inson xarakteri va taqdirini aniqlashda o'xshash maqsadga ega, ammo yondashuvlari turlicha. Xitoy tizimi kalendar asosida ilmiyroq, o'zbek tahlili esa folkloriy va erkin. Har ikkala tizimda hayvon ramzi shaxsiyatni tavsiflashda markaziy rol o'ynaydi. Madaniyatlararo solishtirish shuni ko'rsatadiki, til va madaniyat orqali inson xarakterini tushunish, frazeologik birliklar yordamida esa inson shaxsiyati va taqdirini chuqurroq o'rganish mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Chen, H. (2016). *Chinese Zodiac: Culture and Symbolism*. Beijing: Cultural Press.
2. Li, X. (2015). *Traditional Zodiac and Personality Analysis in China*. Shanghai: Academic Publishing.
3. Sobirov, A. (2018). *O'zbek xalq tahlili va hayvon ramzlari*. Toshkent: Fan va Ma'rifat.
4. Toshpulatova, M. (2020). *Frazeologik birliklar va xalq hikoyalari*. Samarqand: Ilmiy Nashr.

